

Sinoptikon

Synopticon

DOI: 10.5281/zenodo.7513015

Merve ÖZDEMİR¹

Sinoptikon, en yalın ifadeyle, çoğunluğun azınlığı izlemesi olarak tanımlanmaktadır. İlk kez Thomas Mathiesen tarafından ortaya atılan kavram, Foucault'nun panoptikon ve gözetim anlayışının tersinden ele alınması gerektiğini ortaya koyar. Panoptikon, azınlığın çoğunluğu izlediği ve gözetlediği bir durum iken sinoptikon, çoğunluğun azınlığı izlemesi ve bir iktidar alanı oluşturmastır (Vurgun, 2020, s. 1137).

Panoptikon ve sinoptikon her ne kadar birbirlerinden farklı olsa da tarihsel süreçten günümüze dek karşılıklı bir etkileşim içerisinde. Roma Katolik Kilisesi bu anlamda en önemli örnektir. Kilise, kasabadaki birkaç rahibin birçok kişiyi gördüğü ve izlediği panoptik bir mekân iken aynı zamanda birçok kişinin de kilisedeki birkaç rahibi izlediği ve dinlediği alandır. Yine 1800'lerde hem şapel hem hapishane olan mekânlarda da aynı durum geçerlidir. Tek bir merkez tarafından hapishanedeki odacıkların izlenmesi panoptik bir yapı arz ederken, odacıklarda kalan mahkûmların da tek bir merkezdeki kişiyi gözetlemesi sinoptikonu hayata geçirir (Mathiesen, 1997, s. 223). Bu da panoptikon ve sinoptikonun eşzamanlı ilerlediğini göstermektedir.

Gözetlemek ve gözetlenmek Atina'nın taşlarına da damgasını vurmuştur. Perikles, Atina'nın en büyük binası olan Parthenon tapınağını aşağıdaki şehrin her yerinden görülebilmesi için bir burnun üzerine inşa ettirmiştir. Kalabalığın örgütlenmesi, oylama kurallarının belirlenmesi ve insanların herkesin gözü önünde oy kullanmasını sağlama kaygısı, şehirde gözetleme ve gözetlenmeyi beraberinde getirmektedir. Bu sebeple şehir, insanın kendini keyfince teşhir edebileceği bir alan olarak düşünülmüştür. Bu da ten ve taş arasındaki (Sennett, 2014, s. 27) karşılıklılığa ve etkileşime dikkat çekmektedir.

Panoptikon modern dönemin bir gözetleme biçimiyken, sinoptikon postmodern dönemin bir gözetleme biçimi olarak ön plana çıkmaktadır. Gözetleyen ve gözetlenenin yer değiştirdiği bu durum, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla daha da görünür hale gelmektedir (Gözlemevi, T.y). İletişim bilimleri literatüründe "kitle iletişim medyası" olarak nitelendirilen araçlar, sinoptikonun temel unsurları arasında yer almaktadır (Öztürk, 2013, s. 140).

İletişim araçlarının gün geçtikçe yaygınlaşmasıyla, çoğunluk azınlığı takip ederek onların yaşam tarzını içselleştirmekte ve azınlığın doğrularını "olması gereken" olarak algılamaktadır. Bu da davranışların bu yönde şekillenmesine sebep olmaktadır (Demir, 2017, 60). Özellikle yeni medyanın algoritmaların da

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İletişim Fakültesi, marv-ozdemir@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9169-3807.

desteğiyle kitlelerin beğenilerine uygun akışlar sunması, hakikat olarak düşünülen ve kabul edilen algıyı pekiştirmektedir. İletişim teknolojileriyle bilgi ve kültürün homojenleşerek yayılması (Taylor vd., 2015, s. 4) bu algının meşrulaşmasına sebep olmaktadır.

Bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve Facebook gibi sosyal medya platformlarının bir “bilgi panoptikonu ve sinoptikonu” yaratması, bireylerin davranışlarının sınırsız bir şekilde izlenmesini mümkün kılmıştır (Krishna, 2020). Kişiler ve gruplar dijitalleşmeyle daha kolay izlenebilirken aynı şekilde azınlığı izleme fırsatını da elde etmiş olmaktadır. Özellikle Facebook ve Twitter gibi platformlar kişinin kendi kendini ifşa etmesine sebep olurken aynı zamanda bir gözetleyici olmasını da beraberinde getirmektedir. Bunun yanında internet teknolojileri, kullanıcıların profillerinin kolaylıkla çıkarılmasını sağlamaktadır. ABD'deki en popüler 50 web sitesiyle ilgili bir Wall Street Journal araştırması, sitelerin kullanıcılarının bilgisayarlarına bir dizi izleme teknolojisi yüklediğini ve bu sayede kullanıcılarının profillerinin satışa çıkarıldığını göstermektedir (Doyle, 2011, s. 294).

Sonuç olarak sinoptikon, çoğunluğun azınlığı seyretmesi ve gözetlemesidir. Herhangi bir zorlamaya dayanmayan bu durum (Gürdal ve Kanat, 2020, s. 216) kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla giderek artmaktadır. Hem gözetlenmeye hem de gözetlemeye imkân tanıyan kitle iletişim araçları, birbirini tanımayan birçok insanın bir araya gelerek azınlık olarak nitelendirilecek belli kişileri daha kolay bir şekilde takip etmesini sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sinoptikon, Gözetleme, Gözetlenme, Medya.

KAYNAKÇA

Demir, A. (2017). Panopticon ve synopticon geriliminde özgürlük paradoksu. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 55-65.

Doyle, A. (2011). Revisiting the synopticon: Reconsidering Mathiesen's 'The Viewer Society' in the age of Web 2.0. *Sage*, 283-299.

Gözlemevi. (Tarih Yok). *Sinoptikon*. Gözlemevi: <https://gozlemevi.io/sinoptikon/> adresinden alındı

Gürdal, E., & Kanat, S. (2020). Hegemonyal düzende gözetim toplumu. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 208-237.

Krishna, G. (2020). *Revisiting the concepts of panopticon and synopticon: An inquiry into naturalisation of totalitarian surveillance in the name of covid19 pandemic*. Mainstream Weekly: <https://mainstreamweekly.net/article9625.html> adresinden alındı

Mathiesen, T. (1997). The viewer society: Michel Foucault's 'Panopticon' revisited. *Sage*, 215-234.

Öztürk, S. (2013). Filmlerle görünürlüğün dönüşümü: Panoptikon, süperpanoptikon, sinoptikon. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 132-151.

Sennett, R. (2014). *Ten ve taş*. İstanbul: Metis Yayınları.

Taylor, W. G., Potrac & Nelson, P., Jones, L., & Groom, R. (2015). An elite hockey player's experiences of video-based coaching: A Poststructuralist Reading. *International Review for the Sociology of Sport*, 1-14.

Vurgun, Ş. (2020). Panoptik bir toplumdan sinoptik bir topluma dönüşüm: Cesur Yeni Dünya ve öjenik uygulamalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1131-1139.